

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2021 m. birželio 16 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (pranešėja), Artūro Driuko ir Gedimino Sagačio (kolegijos pirmininkas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal **sinteresuoto asmens A. Č.** kasacinį skundą dėl Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 1 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pareiškėjo Šiaulių apygardos prokuratūros prokuroro, ginančio viešąjį interesą, pareiškimą dėl A. Č. pripažinimo ribotai veiksnio tam tikrose srityse; suinteresuoti asmenys A. Č., A. P., R. Č., A. Č..

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė:

I. Ginčo esmė

- Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės skyrimą, sprendžiant asmens pripažinimo ribotai veiksnio klausimą, baudos prokurorui skyrimą dėl piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis, atskirųjų nutarčių dėl asmenų padarytų įstatymų ar kitų teisės normų pažeidimo priėmimą, aiškinimo ir taikymo.
- Pareiškėjas prašė teismo:
 - paskirti A. Č. (toliau – ir suinteresuotas asmuo) teismo psichiatrijos ekspertizę ir pavesti ekspertams atsakyti į tokius klausimus:
 - Ar A. Č. turi psichikos sutrikimų? Jei turi, tai kokių?
 - Ar dėl psichikos sutrikimų A. Č. gali suprasti savo veiksmų reikšmę ar (ir) juos valdyti šiose turtinių santykių srityse: asmeninių pajamų ir išlaidų tvarkymas, susijęs su lizingo, daiktų pirkimo išsimokėtinai sutarčių sudarymu, paskolų, vartojimo kreditų sutarčių sudarymu ir pan.; kilnojamojo turto naudojimas, valdymas ir disponavimas juo; nekilnojamojo turto naudojimas, valdymas ir disponavimas juo; paveldėjimo teisiniai santykiai.
 - Ar dėl psichikos sutrikimų A. Č. gali suprasti savo veiksmų reikšmę ar (ir) juos valdyti asmeninių neturtinių santykių srityje – sveikatos priežiūros srityje?
 - Ar dėl sveikatos būklės galima A. Č. iškviesti ir apklausti teisme ar įteikti jam procesinius dokumentus?
 - Teismo psichiatrijos ekspertizei nustačius, kad A. Č. dėl psichikos sutrikimų yra ribotai veiksnus, pripažinti jį ribotai veiksnio:
 - turtinių santykių srityse:
 - asmeninių pajamų ir išlaidų tvarkymas, susijęs su lizingo, daiktų pirkimo–pardavimo išsimokėtinai sutarčių sudarymu, paskolų, vartojimo kreditų sutarčių sudarymu ir pan.;
 - kilnojamojo turto naudojimas, valdymas ir disponavimas juo; nekilnojamojo turto naudojimas, valdymas ir disponavimas juo; paveldėjimo teisiniai santykiai;
 - asmeninių neturtinių santykių srityje – sveikatos priežiūros srityje.
- Pareiškėjas nurodė, kad 2019 m. liepos 26 d. Šiaulių apygardos prokuratūroje gautas Šiaulių apygardos prokuratūros Šiaulių apylinkės prokuratūros prokuroro tamybiniis pranešimas, kuriuo buvo prašoma inicijuoti procesą A. Č. veiksnui nustatyti. Pranešime nurodyta, kad 2018 m. lapkričio 7 d. Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Šiaulių miesto ir rajono policijos komisariato pradėtas ikiteisminis tyrimas ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 01-1-53367-18 pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – [BK](#)) 140 straipsnio 1 dalį (fizinio skausmo sukėlimas). Nuo 2018 m. gruodžio 21 d. tolimesnis ikiteisminis tyrimas byloje buvo atliekamas pagal požymius nusikalstamos veikos, nurodytos [BK](#) 294 straipsnio 2 dalyje (savavaldžiavimas). 2019 m. liepos 25 d. prokuroro nutarimu ikiteisminis tyrimas ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 01-1-53367-18 įtariamojo A. Č. atžvilgiu dėl savavaldžiavimo nutrauktas, nepadarius veikos, turinčios nusikaltimo, nurodyto [BK](#) 294 straipsnio 2 dalyje, požymių.
- Tyrimo metu A. Č. buvo atlikta kompleksinė teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizė. Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Šiaulių teismo psichiatrijos skyriaus 2019 m. birželio 7–28 d. ekspertizės aktu Nr. 86TPK-186/2019 nustatyta, kad A. Č. išlieka diagnostškai neaiškus, psichikos sutrikimo diferencinei diagnostikai tikslingas ilgalaikis stebėjimas, kuris įmanomas tik stacionarų sąlygomis, todėl rekomenduojama A. Č. nukreipti stacionarinei teismo psichiatrijos ekspertizei į Utenos ekspertinį skyrį. Esant tokių situacijai, kyla klausimas dėl A. Č. veiksnumo, kurį būtina išsamiai ir objektyviai išsiaiškinti.
- Tyrimo metu buvo surinkti duomenys apie A. Č. psichikos būklę: VšĮ Šiaulių centro poliklinika informavo, kad A. Č. 2019 m. birželio 12 d. kreipėsi neįsiregistravęs pokalbio, jo metu galima buvo įtarti esant psichikos sutrikimą. Kaip diagnozė nurodomas stebėjimas dėl įtariamo psichikos sutrikimo (kliesinio sutrikimo F22). UAB Lyros šeimos centras pateikė informaciją, kad A. Č. nustatyta lėtinė išeminė galvos smegenų liga.
- 2019 m. rugsėjo 6 d. išvadoje Nr. 38 dėl asmens gebėjimo pasirūpinti savimi ir priimti kasdienes sprendimus nurodyta, kad A. Č. geba tai

daryti iš dalies savarankiškai naudodamasi pagalba konkrečiose turinių santykių srityse: 1) asmeninių pajamų ir išlaidų tvarkymas, susijęs su lizingo, daiktų pirkimo–pardavimo išsimokėtinai sutarčių sudarymu, paskolų, vartojimo kreditų sutarčių sudarymu ir pan.; 2) kilnojamojo turto naudojimas, valdymas ir disponavimas juo (kilnojamojo turto pirkimo–pardavimo, nuomos, dovanojimo, įkeitimo sandoriai ir kt.); 3) nekilnojamojo turto naudojimas, valdymas ir disponavimas juo (nekilnojamojo turto pirkimo–pardavimo, nuomos, dovanojimo, įkeitimo sandoriai ir kt.); 4) paveldėjimo teisiniai santykiai (palikimo priėmimas, testamentas sudarymas ir kt.). Be to, išvadoje pažymėta, kad A. Č. geba pasirūpinti savimi ir priimti kasdienius sprendimus iš dalies savarankiškai naudodamasis pagalba konkrečiose neturtinių santykių srityse: sveikatos priežiūros srityje (kreipimasis dėl sveikatos priežiūros paslaugų, gebėjimas naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, reikiamų sveikatos priežiūros paslaugų poreikio įvertinimas ir pan.). A. Č. nustatytas psichikos sutrikimas apriboja galimybę jam savarankiškai orientuotis, integruotis į visuomenę, būti ekonomiškai savarankiškam, pačiam daryti sprendimus ir už juos atsakyti.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

7. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2020 m. lapkričio 4 d. sprendimu pareiškimą atmetė.
8. Teismas nurodė, kad sąmoningam ligoniui joks gydymas negali būti skiriamas be jo galiojančio sutikimo, kai jis pats, savanoriškai, be jokios įtakos arba prievartos sugeba priimti tokį sprendimą, o esant sunkiam psichikos sutrikimui, kai ligonis pats to nesugeba padaryti, gydymą reguliuoja specialūs įstatymai. Sprendžiant gydymo klausimą, naudinga pasitarti su ligonio artimaisiais, tačiau visada reikia vadovautis tuo, kas geriausiai atitinka ligonio interesus. Nei A. Č., nei jo artimieji nelaiko, jog jam yra reikalingas gydymas, nesant jo paties sutikimo. Todėl teismas nusprendė pasisakyti dėl priverstinės A. Č. hospitalizacijos, paskiriant jam stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę.
9. Pagal Lietuvoje galiojančius teisės aktus atskirai yra reglamentuotas priverstinis hospitalizavimas ir gydymas ligonių, padariusių nusikalstamas veikas. Pavyzdžiui, 2000 m. [BK](#) 98 straipsnyje nurodytos keturios priverčiamųjų medicinos priemonių formos. Nagrinėjamoje byloje yra gauta ikiteisminio tyrimo metu 2019 m. atlikta A. Č. teismo psichiatrijos ekspertizė. Dar ikiteisminių tyrimų prižiūrintis prokuroras turėjo galimybę išspręsti stacionarinės ekspertizės klausimą, tačiau to nepadarė. Be to, [BPK](#) 141 straipsnyje nustatytas įtariamąjo atidavimas į sveikatos priežiūros įstaigą. Tiek ikiteisminio tyrimo pareigūnai, tiek ir jų veiklą kontroliuojantis prokuroras savo veiksmais ir sprendimais nebuvo visiškai nuoseklūs ir nepagrįstai perdavė duomenis aukštesnės prokuratūros prokurorui dėl A. Č. pripažinimo ribotai veiksnio.
10. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – [CK](#)) 2.11 straipsnio 1 dalyje nurodyti du medicininiai asmens pripažinimo neveiksniu kriterijai. Pirmas kriterijus – tai asmens psichikos ir elgesio sutrikimai (medicininis kriterijus). Šiuos faktus gali nustatyti tik teismo psichiatrijos ekspertizė, todėl teismas šioje byloje paskyrė tokią ekspertizę, kad išsiaiškintų, ar suinteresuotas asmuo A. Č. serga psichikos liga ir turi elgesio sutrikimų. Antras kriterijus – tai asmens galėjimas suprasti savo veiksmų reikšmę ir juos valdyti (juridinis kriterijus). Tik kai psichikos ir elgesio sutrikimas yra tokios formos, kad dėl jų asmuo negali iš dalies suvokti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti, tuomet galima pripažinti asmenį ribotai veiksnio tam tikrose srityse. Teismo ekspertai 2020 m. rugpjūčio 20 d. – 2020 m. rugsėjo 18 d. išvadoje atskirai į kiekvieną klausimą neatsakė, tik iš bendravimo su tiriamuoju vertino jo psichinę ir psichologinę būklę padarydami preliminarinius vertinimus, remdamiesi jiems pateiktais dokumentais.
11. Teismas, vertindamas ekspertų išvados motyvuojamąją dalį ir medicininius dokumentus, konstatavo, kad nėra nustatytas medicininis pagrindas išvadai, jog A. Č. tik iš dalies suvokia savo veiksmų reikšmę ir juos valdo. Teismas nurodė, kad tai, jog ekspertizės išvadoje pakartojus psichikos būklės tyrimo metu nurodytus A. Č. teiginius bei mediciniuose dokumentuose pateiktus duomenis apie lėtinę išeminę galvos smegenų ligą siūloma skirti jam stebėjamą stacionaro sąlygomis, laikytina tik prielaidomis su rekomendacinio pobūdžio išvada, kuri teismui nėra privaloma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-370/2008](#)). Teismas konstatavo, kad tokia abiejų teismo ekspertų išvada neleidžia teismui ne tik pripažinti A. Č. ribotai veiksnio, bet ir nesudaro teisinio pagrindo nagrinėjamoje civilinėje byloje skirti jam stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę. Ekspertinio tyrimo metu nusikundimui savo sveikata A. Č. nenurodė, teigė, jog jaučiasi gerai, buvo sąmoningas bei visiškai orientuojasi laike, vietoje ir savyje. O tai, kad tiriamasis buvo susierzinęs ir kad kai kurie jo teiginiai turi klaidėsinų požymių, neleidžia kategoriškai konstatuoti, jog jo bendravimas iš dalies yra sutrikęs ar socialinė orientacija yra nepakankama. Nors A. Č. intelektas nėra aukštas, tačiau duomenų apie galimą jo intelekto regresą per laikotarpį nuo 2019 m. gruodžio 23 d. (psichologinio tyrimo) iki 2020 m. rugpjūčio 20 d. – 2020 m. rugsėjo 18 d. (ekspertizės pabaigos) teismui ir ekspertizei pateiktuose mediciniuose dokumentuose nėra. Be to, 2020 m. sausio 14 d. atlikus psichikos vertinimą pagal užpildytą formą, jokių ryškių jo intelekto pakitimų nenustatyta. A. Č. nuo 2017 m. gruodžio 1 d. jau yra fiksuojamas galimas susirgimas lėtine išemine galvos smegenų liga, esant nurodytai diagnozei ir visuma kitų anksčiau nurodytų aplinkybių teismui leido nuspręsti, kad A. Č. šiuo metu labiausiai reikalinga kitų asmenų priežiūra ir pagalba, bet tai nėra susiję su jo dalinio veiksnio ribojimu.
12. Suinteresuoti asmenys (pilnamečiai A. Č. vaikai) A. P., R. Č. nurodė, kad šiuo metu nereikia tėvo nei prižiūrėti, nei juo rūpintis, nes jis pats gyvena savarankiškai, tik esant poreikiui jos padeda jam minimaliai. Psichologinio tyrimo metu nustatyta, kad A. Č. nėra išryškėję demencijos požymių (dėmesys, atmintis normali), todėl jis ne tik sugeba vertinti aplinką, bet ir gali atsakyti už savo veiksmus, taigi jam tolimesnis stacionarinis tyrimas, paskiriant teismo psichiatrijos ekspertizę, nereikalingas.
13. Teismas konstatavo, kad nenustatyta, jog A. Č. gali būti pripažintas ribotai veiksnio ([CK](#) 473 straipsnio 1 dalis). Tai, jog ikiteisminio tyrimo metu teismo ekspertai analogiškai konstatavo, kad A. Č. galima būtų skirti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę, taip pat nesudaro teisinio pagrindo tenkinti pareiškėjo prašymą. Baudžiamojo nusikaltimo (nusizengimo) byloje teisės normą pažeidusio asmens veiksmams vertinami baudžiamosios atsakomybės, o civilinėje byloje – civilinio veiksnio požymiai. Baudžiamojo nusikaltimo (nusizengimo) atveju nepakaltinamumas ir civilinėje teisėje asmens veiksmų neteisėtumas (teisėtumas) vertinami pagal skirtingus kriterijus. Todėl baudžiamojo nusizengimo atveju asmens veiksmai gali nesukelti baudžiamosios atsakomybės, o civilinės teisės požiūriu jie gali būti neteisėti. Tai, jog nukentėjusiam M. G. galimai buvo padaryta žala, nėra teisinis pagrindas pripažinti A. Č. ribotai veiksnio nagrinėjamoje byloje. Ikiteisminio tyrimo metu nenustatyta, kad galimus ligos požymius A. Č. simuliuoja siekdamas išvengti baudžiamosios atsakomybės.
14. Asmens siuntimas į sveikatos priežiūros įstaigą stacionarinei teismo psichiatrijos ekspertizei atlikti yra procesinis veiksmas, varžantis žmogaus teises ir laisves, kaip ir kitos atitinkamos teisinės prievartos priemonės. Realiai šis procesinis veiksmas susijęs su asmens neliečiamumo pažeidimu. Asmens siuntimas į sveikatos priežiūros įstaigą stacionarinei teismo psichiatrijos ekspertizei atlikti, nors ir yra civilinio proceso įstatymu nustatyta priemonė ir būdas, irgi riboja žmogaus teises, laisves ir teisėtus interesus, todėl tokia priemonė turi būti taikoma tik išimtiniais atvejais, siekiant užtikrinti netrukdomą civilinio proceso eigą ir įvykdyti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – [CPK](#)) nustatytus uždavinius. Teismas nenustatė teisinių pagrindų A. Č. skirti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę, todėl pareiškėjo prašymas pripažinti ribotai veiksnio A. Č. tam tikrose srityse netenkintas.
15. Ribotai veiksnio ir rūpybos reikalingu iš esmės galėtų būti pripažintas tik toks asmuo, kuriam konstatuojami nesunkūs ir nuolat egzistuojantys jo psichinės sveikatos sutrikimai, t. y. toks asmuo, kurio psichikos ir elgesio sutrikimas iš dalies apriboja galimybę jam orientuotis, integruotis, būti ekonomiškai savarankiškam, pačiam daryti sprendimus ir už juos atsakyti. Įrodymų pakankamumo klausimas šios kategorijos bylose turi būti sprendžiamas taikant labai griežtus kriterijus. Teismas konstatavo, kad byloje nepakanka įrodymų, kurių pagrindu būtų galima tenkinti pareiškėjo papildomą prašymą ar pareiškimą.
16. Nors pareiškėjas ir anksčiau kitoje ikiteisminio tyrimo byloje buvo pareiškęs analogišką reikalavimą, tačiau tuomet juo buvo siekiama kitų tikslų nei šioje byloje, todėl prokuroro nagrinėjamoje byloje pateiktas pareiškimas nelaikytinas piktnaudžiavimu procesine teise. Kilęs ginčas

teisme tarp pareiškėjo ir suinteresuoto asmens A. Č. dar nesuteikia teismui teisinio pagrindo jį laikyti prokuroro piktnaudžiavimu procesinėmis teisėmis byloje. Teismui nenustačius prokuroro kaltų veiksmų, sąmoningai veikiant prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą, atmetinas suinteresuoto asmens A. Č. prašymas skirti Šiaulių apygardos prokuratūrai piniginę baudą ([CPK 463 straipsnio](#) 4 dalis).

17. Prokuroras ir suinteresuotas asmuo A. Č. į nagrinėjamą bylą pateikė medicininius dokumentus, kuriuose yra atitinkami ir tarpusavyje nesutampantys duomenys apie A. Č. psichinę būklę. Dėl šių duomenų tarpusavio neatitikimo suinteresuotas asmuo prašė teismo priimti atskirą nutartį dėl gydytojos L. Š., informuojant Valstybinę akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybą prie Sveikatos apsaugos ministerijos. Suinteresuotas asmuo A. Č. taip pat prašė teismo kreiptis į VšĮ Dainių pirminės sveikatos priežiūros centro administraciją dėl socialinės darbuotojos A. L.-P., kuri parengė išvadą dėl asmens gebėjimo pasirūpinti savimi ir priimti kasdienius sprendimus. Teismas konstatavo, kad tiek gydytoja L. Š., tiek socialinė darbuotoja A. L.-P. tinkamai aiškino teisės aktų nuostatas, susijusias su jų tiesioginėmis pareigomis, jų pateikti paciento psichinės būklės vertinimai nesukėlė pastarajam jokių neigiamų pasekmių ir atitiko tuometę situaciją. Šiais savo veiksmais nurodytų gydymo įstaigų darbuotojos nepateikė teismui jokių akivaizdžiai neteisingų duomenų, kurių pagrindu teismas galėjo padaryti neteisingus vertinimus, susijusius su A. Č. psichikos sveikata. Kiekvienu atveju teismas pagal diskreciją sprendžia, kokie duomenys byloje reikalingi teisingam jos išnagrinėjimui, o ne akla remiasi gydymo įstaigų tarnautojų pažymose (išvadose) nurodytais duomenimis. Nors nagrinėjamoje byloje ir kilo bylos dalyvių ginčas, tačiau vien jų procesinis statusas savaime nesuponuoja teisinės situacijos, jog tai susiję su viešoju interesu. Tik teismas, o ne atskiri valstybės pareigūnai kiekvieną kartą turi nustatyti viešojo intereso buvimo faktą. Teismas, vertindamas iš valstybės institucijos ir gydymo įstaigų pateiktus į bylą atitinkamus duomenis, rėmėsi ne tik viešoju interesu, bet ir atsižvelgė į pastarųjų atliekamas funkcijas ir jiems pavestas pareigas, nurodė, kad kiekvienu atveju institucijos ar gydymo įstaigų teismui pateikti duomenys vertinami atskirai, kadangi tai sietina ne tik su bylos baigtimi procesine prasme, bet ir su teisingumo vykdymu, kai teismo sprendimu gali būti atitinkamai apginti ir asmens interesai. Teismas pripažino, kad L. Š. ir A. L.-P. tinkamai užfiksavo ir aiškino medicininiuose dokumentuose duomenis, atsižvelgiant į jų veiklą reglamentuojančius teisės aktus ir į joms suteiktus įgaliojimus. Dėl nurodytų priežasčių teismas atmetė A. Č. prašymą kreiptis į gydymo įstaigas dėl gydytojų L. Š. ir A. L.-P. veiksmų.
18. Šiaulių apygardos teismas, išnagrinėjęs bylą pagal pareiškėjo ir suinteresuoto asmens A. Č. apeliacinius skundus, 2021 m. kovo 1 d. nutartimi panaikino Šiaulių apylinkės teismo 2020 m. lapkričio 4 d. sprendimą ir bylą perdavė nagrinėti pirmosios instancijos teismui iš naujo.
19. Pareikimą dėl asmens pripažinimo ribotai veiksnui tam tikrose srityse turi teisę paduoti prokuroras ([CPK 463 straipsnio](#) 1 dalies 4 punktas). Tai, kad ikiteisminis tyrimas A. Č. atžvilgiu buvo nutrauktas, nereiškia, jog nebuvo įvykio, kurio metu nukentėjusiai M. G. buvo sukeltas fizinis skausmas, A. Č. nekontroliuojant savo emocijų ir veiksmų. Kad A. Č. linkęs konfliktuoti, nesiekti konstruktyvių diskusijų ir nekontroliuoja savo emocijų, patvirtina liudytojos J. J. parodymai bei Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Šiaulių teismo psichiatrijos skyriaus 2019 m. birželio 7–28 d. ekspertizės aktas Nr. 86TPK-186/2019. Bylos duomenys taip pat patvirtina, kad A. Č. naudojosi ir pageidauja naudotis specialiąja teise – šaunamuoju ginklu, dėl to apeliacinės instancijos teismas pritarė prokuroro nuomonei, kad galimai kyla grėsmė visuomenės ir paties A. Č. saugumui. Asmuo, pageidaujantis naudotis išskirtine specialiąja teise, turi atitikti tokiai teisei naudotis keliamus reikalavimus – pasižymėti stabiliomis emocijomis ir turėti nepriekaištingą reputaciją bei priimti kylančias pasekmes. Kilęs ginčas teisme tarp pareiškėjo ir suinteresuoto asmens A. Č. dar nesuteikia teismui teisinio pagrindo laikyti, kad prokuratūra piktnaudžiauja procesinėmis teisėmis byloje. Nenustatęs prokuroro kaltų veiksmų, sąmoningai veikiant prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą, apeliacinės instancijos teismas konstatavo, jog pirmosios instancijos teismas pagrįstai atmetė suinteresuoto asmens A. Č. prašymą skirti Šiaulių apygardos prokuratūrai piniginę baudą ([CPK 463 straipsnio](#) 4 dalis).
20. Tiek gydytojos L. Š., tiek socialinės darbuotojos pateikti paciento suinteresuoto asmens psichinės būklės vertinimai nesukėlė jam jokių neigiamų pasekmių ir atitiko tuometę situaciją. Šiais savo veiksmais nurodytų gydymo įstaigų darbuotojos nepateikė teismui jokių akivaizdžiai neteisingų duomenų, kurių pagrindu teismas galėjo padaryti neteisingus vertinimus, susijusius su A. Č. psichine sveikata. Paties A. Č. pateiktas iš kitos gydymo įstaigos kitoks jo psichinės sveikatos vertinimas nesudaro pagrindo jo laikyti teisingu, galutiniu ir negincijamu, juolab spręsti, kad gydytoja L. Š. ar socialinė darbuotoja A. L.-P. nurodė neteisingą informaciją ar pažeidė teisės aktus. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad suinteresuotas asmuo A. Č. keitė gydymo įstaigas, vengė nuvykti į teismo paskirtą psichiatrijos ekspertizę, net tris kartus be pateisinamos priežasties nenuvyko į ekspertinę įstaigą, su socialiniais darbuotojais atsisakė bendradarbiauti, tai lemia teismo tikėtiną prielaidą, jog tokiais savo veiksmais A. Č., keisdamas gydymo įstaigas, galimai siekė gauti sau palankią gydytojų išvadą specialiajai teisei įgyvendinti. Nors A. Č. ir teigia, kad L. Š. jam diagnozuota neegzistuojanti psichikos liga tapo ne tik teisiniu pagrindu procesui dėl jo veiksnumo apribojimo, bet ir pagrindu atlikti teismo psichiatrijos ekspertizę, tačiau proceso pagrindu tapo ne L. Š. vertinimas, o paties suinteresuoto asmens A. Č. konfliktinis elgesys, dėl kurio buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas Nr. 01-1-53367-18 pagal [BK 140 straipsnio](#) 1 dalį (fizinio skausmo sukėlimas). Todėl apeliacinės instancijos teismas konstatavo, jog pirmosios instancijos teismas, pripažinęs, kad L. Š. ir A. L.-P. tinkamai užfiksavo ir aiškino medicininiuose dokumentuose duomenis, atsižvelgiant į jų veiklą reglamentuojančius teisės aktus ir į joms suteiktus įgaliojimus, teisingai aiškino ginčo klausimą bei taikė proceso teisės normas ir suinteresuoto asmens A. Č. prašymą dėl atskirųjų nutarčių priėmimo atmetė pagrįstai.
21. Šiaulių apygardos prokuratūros prokuroras nurodė, kad A. Č. vengė atlikti paskirtą ekspertizę, net tris kartus be pateisinamos priežasties nenuvyko į ekspertinę įstaigą, su socialiniais darbuotojais atsisakė bendradarbiauti, todėl teismas 2020 m. liepos 17 d. priėmė nutartį A. Č. priverstinai nusiųsti atlikti ambulatorinės teismo psichiatrijos ekspertizės. A. Č. buvo nustatytas psichikos sutrikimas, kurį reikia papildomai diferencijuoti.
22. Apeliacinės instancijos teismas iš esmės sutiko su pareiškėjo argumentais, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai vertino ekspertų pateiktą išvadą, nes joje nebuvo pateikti atsakymai į nutartyje nurodytus klausimus, o pateikta išvada, kurioje motyvuotai išdėstytos priežastys, dėl kurių ambulatorinio ištyrimo metu negalima duoti ekspertinės išvados ir kodėl tiriamajam asmeniui yra tikslingas ilgėsnis psichikos būsenos stebėjimas ir ištyrimas. Pareiškėjo teigimu, teismas neteisingai įvertino ekspertų išvadą ir nepagrįstai neskyrė A. Č. stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės, ir dėl to, neturėdamas pakankamai duomenų apie A. Č. psichinės sveikatos būklę, padarė nepagrįstą išvadą, jog nėra medicininio kriterijaus tam, kad A. Č. būtų pripažintas ribotai veiksnui tam tikrose srityse. Nesant ekspertų išvados apie asmens gebėjimą suprasti savo veiksmus, teismas netinkamai taikė medicininių neveiksnumo nustatymo kriterijų.
23. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, suinteresuotam asmeniui A. Č. tikslinga skirti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę. Suinteresuotas asmuo naudojasi specialiąja teise – šaunamuoju ginklu, o tai yra susiję su viešoju interesu; jam dar 1998–1999 m. buvo diagnozuotas emociškai nestabilus tipo asmenybės sutrikimas. VšĮ Centro poliklinikos ir UAB Lyros sveikatos centro duomenimis, A. Č. įtariamas kliesdinis sutrikimas. Be to, suinteresuotas asmuo A. Č. linkęs konfliktuoti, nesiekti konstruktyvių diskusijų, nekontroliuoja savo emocijų, kaltina įvairias institucijas bei asmenis (teisėsaugos pareigūnus, medikus) dėl siekio jam pakenkti ir galimai trikdo jų darbą (įvykis su M. G., liudytojos J. J. parodymai, Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Šiaulių teismo psichiatrijos skyriaus 2019 m. birželio 7–28 d. ekspertizės akte Nr. 86TPK-186/2019 išdėstyta informacija, teismų informacinės sistemos LITEKO duomenys, jog A. Č. yra 91 bylos dalyvis ([CPK 179 straipsnio](#) 3 dalis). Remiantis nurodytu ekspertizės aktu A. Č. išlieka diagnostškai neaiškus, psichikos sutrikimo diferencinei diagnostikai tikslingas ilgalaikis stebėjimas, kuris įmanomas tik stacionaro sąlygomis, todėl rekomenduojama jį nukreipti stacionarinei teismo psichiatrijos ekspertizei į Utenos ekspertinį skyrį.
24. Remiantis Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Vilniaus teismo psichiatrijos skyriaus 2020 m. rugpjūčio 20 d. – rugsėjo 18 d. ekspertizės aktu Nr. 78TPK-147/2020, šiuo metu pagrįstai galima įtarti tiriamajam pasireiškusius organinio pobūdžio psichikos sutrikimus, siekiant juos patikimai diferencijuoti tarp asmenybės ypatumų su perversinio idėjomis ir tarp organinio kliesdinio sutrikimo, reikalingas ilgalaikis stebėjimas stacionaro sąlygomis, todėl A. Č. yra tikslinga skirti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Utenos ekspertiniame skyriuje. Šių duomenų

pirmosios instancijos teismas negretino, nevertino ir nepašalino iškilusių abejonų tarp VŠĮ Centro poliklinikos, UAB Lyros sveikatos centro informacijos, dviejų skirtingų ekspertinių įstaigų ekspertizės aktų su vienodomis rekomendacijomis ir priešingos suinteresuoto asmens A. Č. pagal pageidavimą pasirinktos gydymo įstaigos išduotos vienos pažymos bei paties A. Č. ir jo artimųjų, suinteresuotų asmenų, palankių pačiam suinteresuotam asmeniui, paaiškinimų. Pirmosios instancijos teismas apsirbojo ne sisteminiu pateiktų išvadų vertinimu kartu su kitų byloje esančių įrodymų visuma, o vienu fragmentu iš 2020 m. rugpjūčio 20 d. – rugsėjo 18 d. ekspertizės akto Nr. 78TPK-147/2020 vertinimo, jog suinteresuotas asmuo A. Č. „tyrimo situacijoje orientuojasi gerai, dirba nuosekliai, kryptingai, atidžiai, savo darbui kritiškas“, atsižvelgė į paties A. Č. paaiškinimus teismo posėdžio metu. Pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad ekspertizės aktas yra tik rekomendacinio pobūdžio, ir laikė, jog įvertinimo metu tiriamojo pažintinių funkcijų (dėmesio, atminties, mąstymo, orientacijos) sutrikimų nenustatyta. Tačiau neabejotina išvada dėl suinteresuoto asmens A. Č. (ne)pripažinimo ribotai veiksnui gali būti padaryta tik atlikus stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę ir kartu su ja įvertinus byloje esančių įrodymų visumą.

25. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad pirmosios instancijos teismo sprendimo turinys teikia pagrindą daryti išvadą, jog pirmosios instancijos teismas neatskleidė bylos esmės – nepaskyrė teismo stacionarinės psichiatrijos ekspertizės, dėl to neištyrė ir neįvertino visų bylos teisingam išnagrinėjimui svarbių faktinių aplinkybių bei nusprendė, jog pareiškimas pripažinti A. Č. ribotai veiksnui tam tikrose srityse nepagrįstas. Atsižvelgiant į išreikalautinų, iš naujo vertintinų įrodymų apimtį bylos negalima išnagrinėti iš esmės apeliacinės instancijos teisme, todėl byla perduotina nagrinėti iš naujo ([CPK 326 straipsnio](#) 1 dalies 4 punktas).

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

26. Kasaciniu skundu suinteresuotas asmuo A. Č. prašo pakeisti apeliacinės instancijos teismo nutartį (atmesti pareiškėjo apeliacinio skundo reikalavimus ir tenkinti suinteresuoto asmens apeliacinio skundo reikalavimus) arba skundžiamą nutartį panaikinti ir grąžinti bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui, priteisti iš pareiškėjo kasaciniame procese jo patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

26.1. Nutarties aprašomojoje dalyje apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad ginčo esmė yra A. Č. veiksnio lygio nustatymas (patikrinimas) kaip priverstinę procedūrą, tačiau ne asmens nesugebėjimo suprasti savo veiksmus ir juos valdyti pasekmių taikymas pagal [CK 2.11 straipsnio](#) 1 dalį. Taigi apeliacinės instancijos teismas iškreipė [CPK](#) skyriaus taikymo prasmę ir įteisinio procesinės prievartos panaudojimą prieš suinteresuotą asmenį, leido pareiškėjui toliau piktnaudžiauti neveiksnio nustatymo procedūra (stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės instituto taikymu).

26.2. Apeliacinės instancijos teismas šiurkščiai pažeidė kasacinio teismo formuojamą praktiką ir teisės aktais pripažintą asmens veiksnio prezumpciją, be to, pažeidė Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendaciją Nr. R(99) 4-1 Dėl pilnamečių neveiksnio asmenų teisinės apsaugos principų (toliau – ir Rekomendacija). Apeliacinės instancijos teismas, suteikdamas prioritetą galimybių nustatyti neveiksnumą paieškai bei galimam veiksnio atėminui (apribojimui), pažeidė Rekomendacijos pagarbos žmogaus teisėms principą. Nėra jokios pagarbos asmeniui, jei valstybės valdžios įstaigos (teismai, prokuratūra) reikalauja iš asmens kasmet iš naujo atlikti teismo psichiatrijos ekspertizę tam, kad būtų įrodoma, jog asmuo yra veiksnus. Net jei asmuo iš tikrųjų serga kokia nors psichikos liga, nuolatinis ekspertizės atlikimas, siekiant būtinai atrasti kokią „sutrikimą“, dėl kurio galima būtų atimti asmeniui veiksnumą, yra nesuderinamas su pagarba žmogaus teisėms. Teismas taip pat pažeidė Rekomendacijos maksimalaus veiksnio išsaugojimo principą akcentuodamas reikalavimus išnaudoti visas galimybes tam, kad būtų konstatuotas neveiksnumas, o tai prieštarauja kasacinio teismo praktikai, pagal kurią visos abejonės turi būti vertinamos asmens, kurį prašoma pripažinti ribotai veiksniumi tam tikroje srityje, naudai ir visais atvejais turi būti taikomos kuo mažiau asmens veiksnumą ribojančios priemonės. Remiantis Rekomendacijos būtinumo ir subsidarumo principu, jokia apsaugos priemonė neturi būti asmeniui taikoma, kol ši priemonė nėra būtina, įvertinant individualias aplinkybes ir neveiksnio prašomo pripažinti asmens poreikius. Pirmosios instancijos teismas nenustatė nė vieno aspekto, dėl kurio suinteresuotam asmeniui būtų būtina kokia nors apsaugos priemonė (šių priemonių byloje pareiškėjas net neįrodinėjo), tačiau vieninteliu bylos esmės atskleidimu apeliacinės instancijos teismas be jokio teisinio poreikio nurodė bet kokio psichikos sutrikimo paiešką skiriamą stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę. Kasacinio teismo praktika formuojama priešinga linkme, t. y. psichinės ligos ar proto negalios, dėl kurios asmuo negali suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, pagal teismo psichiatrijos ekspertizės išvadą turėjimas savaime nereiškia teisinio veiksnio, kurio įvertinimą turi pareiga pateikti teismas, neturėjimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-493-421/2018](#)).

26.3. Pirmosios instancijos teismas atmetė pareiškėjo reikalavimus nenustatęs net medicininio kriterijaus suinteresuoto asmens neveiksniumi nustatyti. Apeliaciniu skundu pareiškėjas skundėsi tik dėl stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės neskyrimo (vien tik dėl procesinio veiksmo neatlikimo) bylos nagrinėjimo metu. Svarbu yra tai, jog pareiškėjas nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teisme net neįrodinėjo juridinio neveiksnio kriterijaus (jog psichikos sutrikimas yra tokio lygio, kad suinteresuotas asmuo negalėtų suprasti savo veiksmų esmės ar jų valdyti), tačiau apeliacinės instancijos teismas šių aplinkybių nevertino. Tam, kad būtų galima patenkinti pareiškėjo reikalavimą dėl asmens veiksnio apribojimo, neužtenka surasti asmens psichikos sutrikimą ir suteikti jam pavadinimą. Sutrikimas turi būti toks, dėl kurio asmuo negalėtų suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti. Aplinkybė, kad suinteresuotas asmuo supranta savo veiksmus ir gali juos valdyti, nustatyta abiejose byloje esančiose teismo psichiatrijos ekspertizės išvadose. Dėl nurodytų priežasčių apeliacinės instancijos teismo subabsoliutiniu medicininio sutrikimo paiešką, juridinio neveiksnio kriterijaus ignoravimas reiškia nukrypimą nuo kasacinio teismo praktikos. Jei ambulatorinių teismo psichiatrijos ekspertizės metu buvo konstatuotas juridinio neveiksnio kriterijaus nebuvimas (suinteresuoto asmens savo veiksmų esmės suvokimas ir jų valdymas), apeliacinės instancijos teismo akcentuotas psichikos sutrikimo radimo poreikis (papildomos sutrikimo paieškos) negalėjo būti teisėtas pagrindas panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą. Pagal kasacinio teismo praktiką asmens neveiksnumas vien tik pagal teismo psichiatrijos ekspertizės išvadą iš viso negali būti konstatuotas (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 11 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-370/2008](#)). Subabsoliutinės ekspertizės išvadų įrodomąją reikšmę apeliacinės instancijos teismas nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos veiksnio ribojimo byloje.

26.4. Nagrinėjamoje byloje atliktos teismo psichiatrijos ekspertizės išvados dalys, kuriomis rėmėsi pareiškėjas ir kurias nepagrįstai sureikšmino apeliacinės instancijos teismas, buvo visiškai nemotyvuotos ir abstrakčios, tai prieštarauja kasacinio teismo praktikai (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 11 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-370/2008](#)). Atliktos teismo psichiatrijos ekspertizės akte tariamas suinteresuoto asmens sutrikimas yra aprašomas tik tiek, kad jo susirgimas pasireiškia tuo, jog yra pakitęs asmens elgesys, kurio jis nevertina kritiškai, kartais tampa agresyvus, neturi prasmingo kontakto su aplinkiniais, jo elgesys gali būti ir neprognozuojamas. Vertinant nurodyto „sutrikimo“ esmę galima suprasti, jog tai yra nekonkretūs bendro pobūdžio teiginiai. Apeliacinės instancijos teismas, neįvertinęs ekspertizės akte nurodyto psichikos sutrikimo nekonkreto ir abstrakto, padarė šiurkštų įrodymų vertinimo (esminių civilinio proceso) pažeidimą. Ekspertizės akte taip pat akcentuojamas suinteresuoto asmens priešiškas nusistatymas ekspertizę atliekančių ekspertų atžvilgiu. Toks nusistatymas buvo natūrali sveiko ir su juo atliekamų veiksmų esmė ir prasmė suprantančio asmens būsenai, kuri atsirado dėl per prievartą ne pirmą kartą atliekamų proceso veiksmų. Apeliacinės instancijos teismo sprendime nurodomos priežastys, jog suinteresuotas asmuo vengė atlikti ekspertizę, yra nepagrįstos, nes mažiausiai vieną kartą ekspertizę neįvyko dėl COVID-19 epidemijos ir paskelbto karantino. Be to, suinteresuotas asmuo yra aukštos rizikos asmuo (dėl lėtinio bronchito ir amžiaus) ir kelis kartus ekspertizės terminas buvo perkeltas dėl jo ligos, tačiau prokuroras neatvykįmą atlikti ekspertizę traktavo kaip jos vengimą (tuo metu neveikė jokios gydymo įstaigos, dėl to nebuvo galimybių gauti dokumentų apie susirgimus).

- 26.5. Apeliacinės instancijos teismas suinteresuoto asmens psichinę būklę nepagrįstai argumentavo specialiosios teisės laikyti ginklą turėjimu. Specialiosios teisės turėjimas ir asmens veiksnumas yra skirtingi teisiniai institutai. Tai, kad asmuo yra įgijęs specialiąją teisę, neturi jokios įtakos jo veiksnumui, tačiau veiksnumas gali turėti įtakos specialiosios teisės turėjimui. Apeliacinės instancijos teismas, susiedamas ginklo turėjimą su stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės atlikimu, nesivadovavo specialiosios teisės įgijimo ir praradimo sąlygomis, veiksnumo prezumpcijos ir asmenų lygiateisiškumo principais, logika, jog ginklo turėjimas nedaro jokios įtakos asmens veiksnumui. Teisės aktuose nėra įtvirtinta, kad dėl turinčių ginklų asmenų yra leistinas griežtesnės procesinės prievartos priemonės, jog nustatant tokių asmenų veiksnumą leistina taikyti kitokias taisykles nei ginklo neturintiems asmenims. Byloje nėra įrodymų, kad suinteresuotas asmuo kada nors būtų pažeidęs ginklo laikymo ar naudojimo taisykles.
- 26.6. Vien pareikimo dėl asmens veiksnumo apribojimo padavimas, nesant net medicininio kriterijaus, o vėliau apeliacinio skundo padavimas (grindžiamas vien procesiniais motyvais) nesant priežasčių, kodėl asmens veiksnumas iš tikrųjų turi būti ribojamas, turėjo būti pripažintas pareiškėjo piktnaudžiavimu procesu. Pareiškėjo piktnaudžiavimu turėjo būti pripažintas ir sisteminis prokuratūros elgesys baudžiamojoje byloje kreipiantis dėl teismo nutarties skirti teismo psichiatrijos ekspertizę, pažeidžiant instancinę bylų nagrinėjimo tvarką, taip pat priverstinai pristatant suinteresuotą asmenį psichiatriinei ekspertizei atlikti (nesiuntus jokių pranešimų dėl savanoriško atvykimo). Apeliacinės instancijos teismas nurodė, jog pagal CPK 95 straipsnį baudai dėl piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis paskirti būtinos šios sąlygos: šalies nesąžiningumas ir skundo nepagrįstumas jį pateikiant teismui arba sąmoningas veikimas prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 16 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-159-421/2016). Visos šios sąlygos egzistavo, todėl apeliacinės instancijos teismas nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos vertinant įrodymus ir taikant proceso teisės normas.
- 26.7. Gydytoja L. Š. ir socialinė darbuotoja A. L.-P. surašė teisinę reikšmę turinčius dokumentus, galėjusius turėti įtakos suinteresuoto asmens veiksnumo apribojimui, nesilaikydamos nei dokumentų surašymui nustatytos tvarkos, nei teisinio šių dokumentų surašymo pagrindo. Apeliacinės instancijos teismas, pateikdamas abstraktų, nekonkretų net netikrų aplinkybių vertinimą šiuo klausimu, pažeidė kasacinio teismo praktikoje keliamus reikalavimus teismų sprendimų argumentavimui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-562/2007).
27. Atsiliepimu į kasacinį skundą pareiškėjas prašo suinteresuoto asmens A. Č. kasacinį skundą atmesti ir palikti nepakeistą apeliacinės instancijos teismo nutartį. Atsiliepimo į kasacinį skundą argumentai:
- 27.1. Byloje surinkti duomenys patvirtina, kad A. Č. 1998–1999 m. buvo diagnozuotas emociškai nestabilus tipo asmenybės sutrikimas. VšĮ Centro poliklinika bei UAB Lyros sveikatos centras pateikė informaciją, kad A. Č. įtariamas kliesdinis sutrikimas. A. Č. linkęs konfliktuoti, nesiekti konstruktyvių diskusijų, nekontroliuoja savo emocijų, kaltina įvairias institucijas bei asmenis (teisėsaugos pareigūnus, medikus) siekiu jam pakenkti ir galimai trikdo jų darbą (įvykis su M. G., liudytojos J. J. parodymai, ekspertizės akte Nr. 86TPK-186/2019 išdėstyta informacija, teismų informacinės sistemos LITEKO duomenys, jog A. Č. yra 91 bylos dalyvis). Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Šiaulių teismo psichiatrijos skyriaus 2019 m. birželio 7 d. – birželio 28 d. ekspertizės aktu Nr. 86TPK-186/2019 konstatuota, kad A. Č. išlieka diagnostškai neiškus, psichikos sutrikimo diferencinei diagnostikai tikslingas ilgalaikis stebėjimas, kuris įmanomas tik stacionaro sąlygomis, todėl rekomenduojama jį nukreipti stacionarinei teismo psichiatrijos ekspertizei į Utenos ekspertinį skyrį. Pirmosios instancijos teismui paskyrus ambulatorinę ekspertizę suinteresuotas asmuo net tris kartus vengė ją atlikti. Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Vilniaus teismo psichiatrijos skyriaus 2020 m. rugpjūčio 20 d. – 2020 m. rugsėjo 18 d. ekspertizės aktu Nr. 78TPK-147/2020 konstatuota, kad šiuo metu galima pagrįstai įtarti tiriamajam pasireikšusius organinio pobūdžio psichikos sutrikimus, siekiant juos patikimai diferencijuoti tarp asmenybės ypatumų su perversinio idėjomis ir tarp organinio kliesdinio sutrikimo, reikalingas ilgalaikis stebėjimas stacionaro sąlygomis, todėl A. Č. yra tikslinga skirti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę. Pirmosios instancijos teismas šių duomenų negretino, nevertino ir nepašalino iškilusių abejonių tarp VšĮ Šiaulių centro poliklinikos, UAB Lyros sveikatos centro informacijos, dviejų skirtingų ekspertinių įstaigų ekspertizės aktų su vienodomis rekomendacijomis bei priešingos suinteresuoto asmens A. Č. pagal pageidavimą pasirinktos gydymo įstaigos išduotos vienos pažymos, A. Č. bei jo artinųjų, suinteresuotų asmenų, palankių pačiam A. Č., paaiškinimų. Teismas apsiribojo ne sisteminiu pateiktų išvadų vertinimu kartu su kitų byloje esančių įrodymų visuma, o vienu fragmentu iš ekspertizės akto Nr. 78TPK-147/2020 vertinimo, jog suinteresuotas asmuo A. Č. „tyrimo situacijoje orientuojasi gerai, dirba nuosekliai, kryptingai, atidžiai, savo darbui kritiškas“.
- 27.2. Pirmosios instancijos teismas atsisakė skirti teismo psichiatrijos ekspertizę, taigi nesilaikė kasacinio teismo formuojamos praktikos, kad vadovaujantis įrodinėjimo priemonių leistinumą taisykle asmens psichinei būklei nustatyti būtina teismo psichiatrijos ekspertizės išvada (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-370/2008). Nepaskyrus teismo psichiatrijos ekspertizės ir negavus atsakymų į pateiktus klausimus, nėra galimybės priimti teisėto, teisingo ir pagrįsto sprendimo, tinkamai apginti asmens, kuris nesuvokia savo tikrosios padėties, teisėtus interesus nuo trečiųjų asmenų piktnaudžiavimo tam tikrose srityse, įgyvendinti kitas jo teises ar vykdyti pareigas.
- 27.3. Suinteresuotas asmuo nepagrįstai psichiatrijos ekspertizės paskyrimą ir atlikimą tapatina su griežčiausia kriminaline bausme – laisvės atėmimu, civilinėje byloje atliktą psichiatrijos ekspertizę laiko ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 01-1-53367-18 atliktos psichiatrijos ekspertizės tęsiniu veiksmu. Baudžiamojoje byloje paskirtos ekspertizės tikslas nustatyti, ar asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, jos padarymo metu suvokė savo veiksmų prasmę, galėjo juos valdyti, dėl to sprendžiamas klausimas dėl tinkamos bausmės parinkimo arba BK 98 straipsnyje nustatytų priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo. Tuo tarpu civilinėje byloje ekspertizės tikslas yra kitas – nustatyti, ar asmuo turi psichikos sutrikimų, dėl kurių jam reikalinga pagalba, ir jei taip, tai kokiose srityse ir kokios apimtys.
- 27.4. Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos direktoriaus 2016 m. lapkričio 8 d. įsakymu Nr. 12P-29 patvirtintose Metodinėse rekomendacijose dėl stacionarinės teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės skyrimo nustatyta, kad stacionarinė teismo psichiatrijos ekspertizė – tobuliausia teismo psichiatrijos ekspertizės forma, ji skiriama tais atvejais, kai yra būtinas gilesnis psichinės būklės ištyrimas, kai vertinant psichikos būseną kyla diferencinės diagnostikos sunkumų arba yra reikalingi papildomi tyrimo metodai ar kartotinių išplėstinių komisijų organizavimas. Jei teismo psichiatrijos ekspertas, atlikdamas ambulatorinę teismo psichiatrijos ekspertizę, įvertina, kad vienkartinio ištyrimo visiškai asmens psichikos būsenos ištyrimui ir tiksliam įvertinimui nepakanka, jis rekomenduoja teismui skirti stacionarinę ištyriną – stacionarinę teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizę. Pirmosios instancijos teismas nepaskyrė stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės, todėl neatskleidė bylos esmės.
- 27.5. Suinteresuoto asmens prašymas skirti pareiškėjui baudą dėl pareikimo padavimo yra nepagrįstas, nes pareikšimas atitinka visus CPK 470 straipsnyje įtvirtintus reikalavimus. Pareikšimas paduotas surinkus informaciją iš gydymo ir kitų įstaigų apie asmens psichinę sveikatą, sulaukus VšĮ Dainų pirminės sveikatos priežiūros centro išvados, kurioje konstatuota, jog asmuo iš dalies geba savarankiškai naudodamasis pagalba konkrečiose turtinių ir neturtinių santykių srityse įgyvendinti savo teises, pareikšime nurodytos tik asmeniui aktualios penkios sritys. Paduodant pareikšimą buvo siekiama apginti A. Č. interesus, kadangi nustatytas psichikos sutrikimas apriboja galimybę jam savarankiškai orientuotis, integruotis į visuomenę, būti ekonomiškai savarankiškam, pačiam daryti sprendimus ir už juos atsakyti.

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės skyrimo būtinumo sprendžiant dėl asmens pripažinimo ribotai veiksnium

28. Suvienytųjų Nacijų Organizacijos Generalinės Asamblėjos 1948 m. gruodžio 10 d. priuntoje Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, kurios Lietuvos Respublika įsipareigojo laikytis Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. I-1136 „Dėl Lietuvos Respublikos prisijungimo prie Tarptautinės žmogaus teisių chartijos dokumentų“, skelbiama, jog kiekvienas, kad ir kur būtų, turi teisę būti pripažintas teisiųjų santykių subjektu (Deklaracijos 6 straipsnis). Reikšminga Deklaracijos nuostata, kad kiekvienas, kaip visuomenės narys, turi teisę į socialinę apsaugą ir teisę, kad valstybės pastangomis bei bendradarbiaujant tarptautiniu lygiu ir pagal kiekvienos valstybės struktūrą ir išteklius būtų įgyvendinamos jo orumui ir laisvam asmenybės vystymuisi būtinos ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės (Deklaracijos 22 straipsnis).
29. [CK 2.6 straipsnio](#) 1 dalyje nustatyta, kad civilinis teismumas ar veiksnumas niekam negali būti apriojamas kitaip, kaip tik įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka. Fizinio asmens veiksnumo apribojimo institutas yra *ultima ratio* priemonė, taikytina išskirtiniais atvejais laikantis griežtai nustatytos tvarkos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-166/2012](#); 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-151-403/2018](#), 23 punktas).
30. Nagrinėjamai bylai aktualus [CK](#) instituto – fizinio asmens civilinio veiksnumo apribojimo tam tikroje srityje, reglamentuojamo [CK 2.11 straipsnio](#) 1 dalyje, taikymas. Šioje teisės normoje nustatyta, kad fizinis asmuo, kuris dėl psichikos ir elgesio sutrikimo iš dalies negali suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, gali būti teismo tvarka pripažintas ribotai veiksnium toje srityje. Kai asmens veiksnumas apriojamas tam tikroje srityje, jam yra nustatoma rūpyba. Pagal [CK 2.11 straipsnio](#) 2 dalį teismas sprendime nurodo baigtinį sričių, kuriose fizinis asmuo pripažįstamas ribotai veiksnium, sąrašą. Srityse, kuriose fizinis asmuo pripažintas ribotai veiksnium, šis asmuo negali sudaryti sandorių ar kitaip veikti be rūpintojo sutikimo.
31. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad, remiantis [CK 2.10 straipsnio](#) 1 dalimi ir [CK 2.11 straipsnio](#) 1 dalimi, asmuo gali būti pripažintas neveiksnium tam tikroje srityje arba asmens civilinis veiksnumas tam tikroje srityje gali būti apribotas tik teismo tvarka. Iš šių įstatymo normų išplaukia vadinamoji asmens civilinio veiksnumo prezumpcija, kuri reiškia, kad teisiškai asmens laikomas veiksnium tol, kol neįrodyta priešingai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-138-969/2016](#), 20 punktas).
32. Teisėjų kolegija, remdamasi nutarties 29, 30 punktuose nurodytomis teisės normomis ir kasacinio teismo formuojama praktika, nurodo, kad taikant asmens pripažinimo ribotai veiksnium institutą kiekvienu atveju yra svarbu turėti omenyje šio instituto taikymo tikslą. [CK 3.239 straipsnio](#) 1 dalyje rūpybos tam tikroje srityje ribotai veiksnium pripažintam asmeniui nustatymo tikslas yra apibrėžtas kaip siekis apsaugoti ir apginti ribotai veiksniaus tam tikroje srityje asmens teises ir interesus. Taigi pirminis ir svarbiausias fizinio asmens civilinio veiksnumo apribojimo instituto taikymo tikslas yra paties ribotai veiksniaus asmens interesų apsauga tam tikrose civilinių teisinių santykių srityse, t. y. turtinių ir neturtinių santykių srityse, tokiose kaip sandorių sudarymas, paveldėjimo teisiniai santykiai, santuokos sudarymas ir kt. Kitokio pobūdžio psichikos liga sergančio asmens interesų apsauga vykdoma pasitelkiant kitus institutus, pvz., Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 12 straipsnyje yra įtvirtinta priverstinė asmens hospitalizacija laikantis griežtai nustatytos tvarkos tais atvejais, kai iš paciento elgesio ir (ar) kitų objektyvių duomenų galima pagrįstai spręsti, jog yra reali grėsmė, kad jis savo veiksmais ar neveikimu gali padaryti esminę žalą savo ar aplinkinių sveikatai, gyvybei ir (ar) turtui. Taip pat viešosios teisės normomis tokiems asmenims gali būti nustatyti tam tikri apribojimai, pvz., draudimas įsigyti ir turėti ginklus ir šaudmenis pagal Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 3, 10 punktus ir kt. Siekiant apsaugoti asmens, dėl psichikos ligos ir elgesio sutrikimo iš dalies negalinčio suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, interesus tam tikrose civilinių teisinių santykių srityse, sudaryti tokiems asmenims saugias sąlygas visavertiškai ir saugiai dalyvauti civiliniuose teisiniuose santykiuose, apsaugoti jų interesus nuo savo paties ir kitų asmenų netinkamų veiksmų, yra naudojamas būtent [CK 2.11 straipsnyje](#) įtvirtintas institutas. Įgyvendindamas šio instituto apsaugos priemones teismas, nustatęs poreikį apriboti asmens, dėl psichikos ir elgesio sutrikimo iš dalies negalinčio suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, veiksnumą tam, kad būtų apsaugoti jo interesus, sprendime nurodo konkrečias sritis ir paskiria rūpintoją, kuris padeda pripažintam ribotai neveiksnium asmeniui dalyvauti civiliniuose teisiniuose santykiuose, pvz., sudaryti sandorius, spręsti su paveldėjimu susijusius klausimus ir atlikti su tuo susijusius veiksmus ir pan. ([CK 2.11 straipsnio](#) 2 dalis), taip užtikrinant jo teisę būti civilinių teisinių santykių subjektu, valstybei pasirūpinant tokio asmens interesų apsauga, t. y. kad jis, dėl psichikos ir elgesio sutrikimo iš dalies negalėdamas suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, nepadarytų sau turtinės ar neturtinės žalos. Tačiau teisėjų kolegija atkreipia dėmesį, kad šiuo institutu yra įtvirtintas gana rimtas fizinio asmens laisvės ir privataus gyvenimo ribojimas, taikytinas tik išimtiniais atvejais, nustačius šiam institutui taikyti būtinas sąlygas, griežtai laikantis šio instituto taikymo tvarkos (nutarties 29 punktas).
33. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad yra du būtini neveiksnumo (riboto) nustatymo kriterijai: medicininis – asmens psichinė liga ar proto negalia, nustatyta arba patvirtinta asmens psichinei būsenai nustatyti teismo paskirtos teismo psichiatrijos ekspertizės metu ([CPK 466 straipsnis](#), 467 straipsnio 4 dalis), ir juridinis – psichinės ligos ar proto negalios nulemtas asmens negalėjimas (dalinis) suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti. Tiek medicininis asmens, dėl kurio pripažinimo neveiksnium (ribotai veiksnium) kreiptasi į teismą, vertinimas, teismui skiriamas ir kompetetingiems asmenims atliekamas teismo psichiatrijos ekspertizė, tiek asmens negalėjimo (iš dalies) suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti svarstymas (juridinis kriterijus) yra sudėtinės asmens neveiksnumo (riboto) nustatymo proceso dalys, kurios yra būtinos ir vienodai svarbios kiekvienos bylos dėl asmens pripažinimo neveiksnium (ribotai veiksnium) atveju (*mutatis mutandis* (su būtinais (atitinkamais) pakeitimais) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-370/2008](#); 2013 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-224/2013](#); 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-151-403/2021, 26 punktas).
34. [CPK 471 straipsnyje](#), reglamentuojančiame pasirengimą bylai dėl fizinio asmens pripažinimo ribotai veiksnium tam tikroje srityje, nustatyta, kad jeigu yra šio kodekso 470 straipsnyje nurodytų duomenų apie fizinio asmens psichikos sutrikimą, turintį įtakos asmens gebėjimui iš dalies suprasti savo veiksmų reikšmę ar juos valdyti, teismas, rengdamas bylą nagrinėti, asmens sveikatos būklei nustatyti nutartimi paskiria teismo ekspertizę, jeigu tokia ekspertizė nebuvo atlikta anksčiau, ir išreikalauja būtinus ekspertizei atlikti asmens medicinius dokumentus. Šia ekspertize siekiama nustatyti, ar yra pagrindas pripažinti asmenį ribotai veiksnium tam tikroje srityje arba pripažinti asmenį neveiksnium tam tikroje srityje.
35. [CPK 472 straipsnio](#) 1 dalyje nustatyta, kad byla dėl fizinio asmens pripažinimo ribotai veiksnium nagrinėjama laikantis šio kodekso 467 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatytų taisyklių. [CPK 467 straipsnio](#) 3 dalyje nustatyta, kad jeigu asmuo, kurį prašoma pripažinti neveiksnium tam tikroje srityje, vengia teismo psichiatrijos ekspertizės, teismas gali priimti nutartį priverstinai nusiųsti asmenį ambulatorinei teismo psichiatrijos ekspertizei atlikti. Šią nutartį vykdo policija. Dėl nutarties gali būti duodamas atskirasis skundas.
36. Pagal [CPK 472 straipsnio](#) 2 dalį, jeigu bylos dėl fizinio asmens pripažinimo ribotai veiksnium tam tikroje srityje nagrinėjimo metu nustatoma, kad šis asmuo dėl psichikos sutrikimo negali suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, teismas pareiškėjo prašymu ar savo iniciatyva turi aiškintis ir aplinkybes, ar nėra pagrindo asmenį pripažinti neveiksnium tam tikroje srityje. Šiuo atveju asmeniui teismas gali taikyti šio kodekso 467 straipsnio 4 dalyje nustatytas priemones. [CPK 467 straipsnio](#), reglamentuojančio bylos dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksnium tam

tikroje srityje nagrinėjimą, 4 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai ambulatorinio tyrimo metu gautų duomenų teismo psichiatrijos ekspertizės išvada apie asmens psichikos būklę pateikti nepakanka, teismas gali priimti nutartį paskirti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę ir ne ilgiau kaip šešioms savaitėms pasiųsti asmenį, kurį prašoma pripažinti neveiksniu tam tikroje srityje, į ekspertizės įstaigą stebėti.

37. Teisėjų kolegija, remdamasi nutarties 33–36 punktuose nurodyta praktika ir [CPK](#) teisės normomis, nurodo, kad teismas, sprenddamas dėl asmens pripažinimo ribotai veiksnui tam tikrose srityse ir taikydamas medicininį kriterijų, turi skirti asmens ambulatorinę ekspertizę (išskyrus [CPK](#) 471 straipsnyje nustatytas išimtis). Galimybė teismui skirti asmens stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę įstatymo leidėjo yra nustatyta tik tuo atveju, kai sprendžiamas klausimas dėl asmens pripažinimo neveiksniu ([CPK 467 straipsnio](#) 4 dalis). Tai reiškia, kad tuo atveju, kai byloje sprendžiamas klausimas dėl asmens pripažinimo ribotai veiksnui tam tikrose srityse ir teismas nenustato, kad asmuo dėl psichikos sutrikimo negali suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje ir juos valdyti, t. y. nenustato teisinio (juridinio) neveiksnumo kriterijaus, asmens stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę negali būti skiriama. Toks stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės kaip išimtinio pobūdžio priemonės (lot. *ultima ratio*) skyrimas yra grindžiamas tuo, kad tokia ekspertizė susijusi su intervencija į asmens privatų gyvenimą, be kita ko, apimančią tokią jautrią sritį kaip asmens psichinė sveikata, taip pat su ypatingu asmens laisvių suvaržymu.
38. Kasacinis teismas taip pat yra atskleidęs ekspertizės išvados įrodomąją reikšmę teismui sprendžiant asmens pripažinimo ribotai veiksnui klausimą – nurodė, kad, vadovaujantis įrodinėjimo priemonių leistinumą taisykle ([CPK 177 straipsnio](#) 4 dalis, 466 straipsnis), asmens psichinei būklei nustatyti būtina teismo psichiatrijos ekspertizės išvada, tačiau neveiksnumo (riboto veiksnumo) nustatymo klausimas negali būti sprendžiamas remiantis formaliais, vadovaujantis tik eksperto išvadoje nustatyto medicininiu kriterijumi ir vertinant jį kaip pakankamą pagrindą asmens neveiksnumui (ribotam veiksnui) konstatuoti (*mutatis mutandis* Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-370/2008](#)). Sprendimo pagrindimą iš esmės tik dokumentiniu įrodymu – teismo psichiatrijos ekspertizės išvada – ir dėl to jo, kaip tinkamai nemotyvuoto, buvimą, kaip vieną iš argumentų Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 6 straipsnio 1 dalies (teisės į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimui konstatuoti, nurodė ir EŽTT 2008 m. kovo 27 d. sprendime byloje *Shtukaturov prieš Rusiją*, peticijos Nr. 44009/05 (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-151-403/2021, 27 punktą).
39. Sprendžiant dėl asmens pripažinimo ribotai veiksnui tam tikroje srityje negali būti ignoruojama juridinio (teisinio) kriterijaus – psichinės ligos ar proto negalios nulemtas asmens negalėjimas (dalinio) suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti – taikymo reikšmė. Pažymėtina, kad asmens psichinė liga ne visuomet turi lemti teismo sprendimą apriboti asmens veiksnumą tam tikroje srityje.
40. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad teisinis asmens veiksnumo įvertinimas reiškia asmeniui nustatytų psichikos sutrikimų įvertinimą tuo aspektu, ar jų nulemtas asmens negalėjimas suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti pripažintinas pagrindžiančiu rūpybos asmeniui poreikį, ir tai pateisintų jo teisių bei laisvių suvaržymą pripažįstant jį ribotai veiksnui. Psichikos sutrikimai, dėl kurių asmuo iš dalies negali suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, nurodyti [CK](#) 2.11 straipsnyje, reiškia tokius sutrikimus, dėl kurių pobūdžio ar masto tokius sutrikimus turinčio asmens ir (ar) kitų asmenų saugumas bei interesai nebus visiškai apsaugoti nenustačius šiam asmeniui rūpybos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-151-403/2021, 29 punktą).
41. EŽTT savo praktikoje nuosekliai pabrėžia, kad asmens veiksnumo ribojimo klausimas negali būti sprendžiamas remiantis formaliais, o medicininė išvada negali būti remiama suabsoliutinama. Todėl teismas, priimdamas sprendimą dėl asmens veiksnumo ribojimo, negali vadovautis tik medicininėje išvadoje nustatyto medicininiu kriterijumi, vertindamas jį kaip pakankamą pagrindą neveiksnumui (ribotam veiksnui) konstatuoti. Bet koks sprendimas, pagrįstas asmens psichinių gebėjimų vertinimu, turi būti pagrįstas mediciniais dokumentais, tačiau teisėjas, o ne gydytojas, kad ir psichiatras, turi įvertinti visas svarbias aplinkybes, susijusias su suinteresuotu asmeniu ir jo asmeninėmis aplinkybėmis. Todėl tai yra bylą nagrinėjančio teisėjo funkcija nuspręsti, ar tokia krašutinė priemonė kaip veiksnumo ribojimas yra būtina, ar gali pakakti mažiau ribojančios priemonės (žr. EŽTT 2011 m. lapkričio 3 d. sprendimą byloje *X. ir Y. prieš Kroatiją*, peticijos Nr. 5193/09; 2008 m. kovo 27 d. sprendimą byloje *Shtukaturov prieš Rusiją*, peticijos Nr. 44009/05).
42. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad psichinės ligos ar proto negalios, dėl kurios asmuo negali suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, pagal teismo psichiatrijos ekspertizės išvadą turėjimas savaime nereiškia teisinio veiksnumo neturėjimo. Pateikti teisinį asmens veiksnumo įvertinimą, t. y., remiantis eksperto (gydytojo psichiatro) pateiktos išvados duomenimis (medicininiu kriterijumi), nuspręsti, ar egzistuoja juridinis asmens neveiksnumo pripažinimo kriterijus, yra teismo pareiga (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-370/2008](#)). EŽTT yra išaiškinęs, kad realus asmens negalėjimas suprasti (iš dalies suprasti) savo veiksmų esmės ir (ar) jų valdyti turi būti įrodytas kompetentingų tą padaryti subjektų (teismo), remiantis objektyvia medicinos ekspertize, ir šis negalėjimas turi būti tokio pobūdžio ar masto, kad pateisintų asmens galimybės savarankiškai priimti sprendimus dėl naudojimosi jam suteiktomis teisėmis ir laisvėmis atėmimą, ir šis atėmimas gali trukti tik tol, kol egzistuoja nurodytas negalėjimas (EŽTT 1979 m. spalio 24 d. sprendimas *Winterwerp prieš Nyderlandus*, peticijos Nr. 6301/73).
43. Pagal kasacinio teismo praktiką sprendžiant žmogaus veiksnumo apribojimo klausimą yra pavojus pažeisti pamatines asmens teises, todėl tokiame procesui inicijuoti turi egzistuoti svarūs argumentai, o jo metu turi būti kreipiamas ypatingas dėmesys į tinkamą asmens, tariamai stokojančio veiksnumo, teisių apsaugą, privalo būti užtikrinamas teisingas bylos nagrinėjimas (Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugpjūčio 21 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-253-684/2020](#), 21 punktą). Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio vienas iš objektų – asmens psichinės sveikatos apsauga, be kita ko, apima ir valstybės nustatomas priemones, užtikrinančias psichikos sutrikimų turinčių asmenų teisių apsaugą teisminiuose procesuose svarstant jų neveiksnumo nustatymo klausimus. Taigi teismo sprendimas dėl asmens, sergančio psichikos liga ar turinčio proto negalią, pripažinimo neveiksniu (ribotai veiksnui) turėtų būti pagrįstas išsamiais, protingais ir svarbiais vertinimais, atliktais teisingo, visus įstatyme nustatytus procesinius reikalavimus atitinkančio teismo nagrinėjimo metu, priimtas vadovaujantis šio asmens interesų apsaugos tikslais ir tik įsitikinus, kad tuo konkrečiu atveju asmens teisių ir laisvių suvaržymo pagrindai yra svarbūs bei pakankami, ir šis jo privataus gyvenimo (Konvencijos 8 straipsnis, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnis) apribojimas nebus neproporcingas teisėtam tikslui apsaugoti jo paties ir kitų asmenų sveikatą bei interesus (*mutatis mutandis* Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-370/2008](#); 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-151-403/2018](#), 25 punktą; kt.).
44. Nagrinėjamoje byloje viešąjį interesą ginantis prokuroras prašė teismo paskirti suinteresuotam asmeniui A. Č. teismo psichiatrijos ekspertizę ir, teismo psichiatrijos ekspertizei nustačius, kad A. Č. dėl psichikos sutrikimų yra ribotai veiksnus, pripažinti jį ribotai veiksnui tam tikrose turtinių ir neturtinių santykių srityse. Pirmosios instancijos teismas prokuroro prašymą paskirti suinteresuoto asmens ambulatorinę teismo psichiatrijos ekspertizę tenkino – paskyrė ekspertizę, tačiau Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Vilniaus teismo psichiatrijos skyrius 2020 m. rugpjūčio 20 d. – rugsėjo 18 d. teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės aktu Nr. 78TPK-147/2020 kategoriškos išvados nepateikė, nurodė, kad šiuo metu galima pagrįstai įtarti tiriamajam organinio pobūdžio psichikos sutrikimus, kuriuos siekiant patikimai diferencijuoti tarp asmenybės ypatumų su pervertinimo idėjomis ir organinio kliedesinio sutrikimo reikalingas ilgalaikis psichikos būklės stebėjimas stacionaro sąlygomis, todėl rekomendavo suinteresuotam asmeniui skirti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę. Prokuroras pateikė teismui prašymą skirti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę, tačiau pirmosios instancijos teismas atmetė šį prašymą, o kartu ir prašymą apriboti suinteresuoto asmens veiksnumą tam tikrose srityse, nenustatęs, kad suinteresuotas asmuo tik iš dalies suvokia savo veiksmų reikšmę ir juos valdo, taigi ir poreikį skirti suinteresuotam asmeniui rūpybą pagal [CK](#) 2.11 straipsnį. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė priešingai – pripažino esant poreikį skirti suinteresuoto asmens stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę ir dėl šios priežasties panaikino pirmosios instancijos sprendimą, ir grąžino bylą nagrinėti iš naujo tam, kad tokia ekspertizė būtų paskirta. Taigi nagrinėjamoje byloje iš esmės yra kilęs būtinumo (galimumo) skirti suinteresuoto asmens stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę klausimas. Taip pat kasaciniu skundu yra keliama ekspertizės išvadų įrodomosios reikšmės ir kitų byloje esančių įrodymų vertinimo

klausimai.

45. Teisėjų kolegija, remdamasi nutarties 34–36 punktuose nurodytomis teisės normomis, nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas, nusprenddamas, jog šioje byloje yra poreikis skirti suinteresuoto asmens stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę, netinkamai taikė [CPK 471, 472](#) straipsnių nuostatas.
46. Nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismo nenustatyta, kad byloje esantys duomenys, gauti ambulatorinio tyrimo metu, patvirtintų, jog suinteresuotas asmuo serga tam tikra psichikos liga, ir kad šie duomenys teiktų pagrindą spręsti dėl suinteresuoto asmens negalėjimo suprasti savo veiksmų tam tikrose srityse reikšmės ar jų valdyti ir jo pripažinimo neveiksniu tose srityse [CK 2.10](#) straipsnio pagrindu. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nevertino kitų byloje esančių įrodymų, kurie kartu su ambulatorinės teismo ekspertizės išvada galėtų patvirtinti arba paneigti, jog suinteresuotas asmuo serga psichine liga, ir atitinkamai nesprendė, ar yra pagrindas byloje taikyti juridinį kriterijų – spręsti dėl suinteresuoto asmens (ne)galėjimo iš dalies suprasti savo veiksmų tam tikrose srityse reikšmę ir juos valdyti. Apeliacinės instancijos teismas, nusprenddamas, kad šioje byloje turi būti skiriama stacionarinė teismo psichiatrijos ekspertizė, rėmėsi Valstybinės teismo psichiatrinės tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Vilniaus teismo psichiatrijos skyriaus 2020 m. rugpjūčio 20 d. – rugsėjo 18 d. teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės akte Nr. 78TPK-147/2020 ir Valstybinės teismo psichiatrinės tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Šiaulių teismo psichiatrijos skyriaus 2019 m. birželio 7–28 d. teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės akte Nr. 86TPK-186/2019 nurodytu vertinimu dėl suinteresuoto asmens mąstymo, elgesio, savybių, taip pat aplinkybe, kad suinteresuotas asmuo naudojasi šaunamuoju ginklu, VšĮ Centro poliklinikos ir UAB Lyros sveikatos centro duomenimis, tam tikromis suinteresuoto asmens savybėmis ir veiksmais. Teisėjų kolegijos vertinimu, nurodyti duomenys (išskyrus naudojimąsi šaunamuoju ginklu) apeliacinės instancijos teismo turėjo būti vertinami ne turint tikslą skirti suinteresuotam asmeniui stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę, o siekiant nustatyti, ar jis turi psichikos ir elgesio sutrikimą (medicininis kriterijus) ir ar jis gali iš dalies suprasti savo veiksmus ir juos valdyti (juridinis kriterijus) (nutarties 33 punktas). Minėta, kad tik tokiu atveju, jeigu apeliacinės instancijos teismas, vertindamas šiuos duomenis, būtų nustatęs, kad suinteresuotas asmuo dėl psichikos sutrikimo nesupranta savo veiksmų tam tikrose srityse reikšmės ir yra pagrindas spręsti dėl jo neveiknumo tose srityse nustatymo, teismas būtų galėjęs suinteresuotam asmeniui skirti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę.
47. Dėl suinteresuoto asmens naudojimosi šaunamuoju ginklu teisėjų kolegija nurodo, kad šis aspektas apskritai neturi reikšmės sprendžiant dėl suinteresuoto asmens veiksnio apribojimo pagal [CK 2.11](#) straipsnį. Minėta, asmens teisė įsigyti ir turėti ginklus bei šaudmenis reglamentuojama ne civilinės, bet viešosios teisės normomis (nutarties 32 punktas). Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatyta, kad šio įstatymo 3 straipsnio 6–10 punktuose nurodytų ginklų, B ir C kategorijų ginklų, jų šaudmenų negali įsigyti ir turėti fizinis asmuo, nepateikęs sveikatos patikrinimo išvados, patvirtinančios, kad jis neserga ligomis ar neturi fizinio trūkumo, dėl kurių asmuo negali įsigyti ar turėti ginklo, taip pat asmuo, apie kurį policijos įstaiga turi duomenų, kad jis gali kelti arba kelia grėsmę kitų asmenų ar savo gyvybei ar sveikatai, nuosavybei, viešajai tvarkai ar visuomenės saugumui; šiuo atveju policijos įstaiga nurodo atsisakymo išduoti leidimą laikyti ginklus, leidimą nešioti ginklus ar sprendimo panaikinti šių leidimų galiojimą motyvus (10 punktas). Teisėjų kolegijos vertinimu, aplinkybė, kad suinteresuotam asmeniui yra išduotas leidimas laikyti ginklą, jį nešioti, ir šis leidimas nėra panaikintas, vertintina suinteresuoto asmens naudai ir greičiau yra aplinkybė, patvirtinanti nesant pagrindo apriboti asmens veiksnumą nei jį esant.
48. Teisėjų kolegija nurodo, kad nagrinėjamos bylos atveju yra svarbu atkreipti dėmesį į nutarties 28–29 punktuose nurodytas Suvienuotųjų Nacijų Organizacijos Generalinės Asamblėjos 1948 m. gruodžio 10 d. priimtos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos, Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 2 punkto nuostatas, kasacinio teismo ir EŽTT praktiką, formuojamą ta linkme, kad valstybėje būtų skatinama psichikos sutrikimų turinčių asmenų integracija į visuomenę, užtikrinamas tokių asmenų stigmatizavimo ir atskirties mažinimas, būtų užtikrinamos tokiems asmenims sąlygos įgyvendinti savo teises ir teisėtus interesus, taip pat specialios ir efektyvios apsaugos priemonės, prioritetą teikiant toms, kurios nelemia psichikos sutrikimų turinčių asmenų socialinės atskirties ir intervencijos ir jų laisvę, asmens, nuosavybės ir privataus gyvenimo neliečiamybę. Dėl nurodytų priežasčių yra svarbu turėti omenyje [CK 3.239](#) straipsnio 1 dalyje įtvirtintą rūpybos skyrimo tikslą – siekį apsaugoti ir apginti ribotai veiksnus tam tikroje srityje asmens teises ir interesus, taip pat svarbi teismų praktikoje akcentuojama asmens civilinio veiksnio prezumpcija (nutarties 31 punktas) ir [CPK 472](#) straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad kai teismui kyla abejonių dėl asmens pripažinimo neveiksniu tam tikroje srityje ar ribotai veiksnium tam tikroje srityje tikslingumo, visos abejonės turi būti vertinamos asmens, kurį prašoma pripažinti ribotai veiksnium tam tikroje srityje, naudai ir visais atvejais turi būti taikomos kuo mažiau asmens veiksnumą ribojančios priemonės. Taigi tuo atveju, kai byloje nepakanka duomenų, patvirtinančių, kad fizinis asmuo turi psichikos ir elgesio sutrikimų ir dėl to iš dalies negali suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, prašymas pripažinti tokį asmenį ribotai veiksnium toje srityje turėtų būti atmestas. Be to, atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad psichinės ligos ar proto negalia savaime dar nereiškia teisinio veiksnio neturėjimo, t. y. net ir asmeniui nustatytų psichikos sutrikimų nulemtas asmens negalėjimas suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti ne visuomet teismo pripažintamas pagrindžiančiu rūpybos asmeniui poreikį ir atitinkamai šio instituto taikymą (nutarties 39, 40, 42 punktai). Taigi galima situacija, kad teismas, nustatęs psichikos sutrikimų nulemtą asmens negalėjimą iš dalies suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, nusprendęs, jog rūpyba tokiame asmeniui yra perteklinė ir neskirtina. Minėta, kad asmens veiksnio ribojimas yra kraštinė priemonė, taikytina tik išimtiniais atvejais, kai nustatoma, jog konkrečiu atveju asmens teisių ir laisvių suvaržymo pagrindai yra svarbūs bei pakankami ir šis jo privataus gyvenimo apribojimas nebus neproporcingas teisėtam tikslui apsaugoti pirmiausia tokio asmens interesus (nutarties 43 punktas).
49. Remdamasi nurodytais argumentais teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė teisės normas ir neatsižvelgė į teismų formuojamą praktiką, o apsiribodamas tik suinteresuoto asmens stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės skyrimo klausimo išsprendimu neišnagrinėjo bylos pagal pareiškėjo apeliacinį skundą iš esmės, todėl yra pagrindas panaikinti apeliacinės instancijos teismo nutartį ir grąžinti bylą pagal pareiškėjo apeliacinį skundą apeliacine tvarka nagrinėti iš naujo ([CPK 359 straipsnio 1](#) dalies 5 punktas).

Dėl suinteresuoto asmens prašymo skirti prokurorui baudą dėl piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis

50. Suinteresuoto asmens nuomone, prokuroras šioje byloje pareiškė nepagrįstą pareikšimą dėl suinteresuoto asmens pripažinimo ribotai veiksnium tam tikrose srityse, todėl suinteresuotas asmuo prašė teismo skirti prokurorui baudą. Šio suinteresuoto asmens prašymo pirmosios instancijos teismas netenkino. Apeliacinės instancijos teismas dėl šio suinteresuoto asmens prašymo laikė pagrįstais pirmosios instancijos teismo argumentus. Suinteresuotas asmuo nesutinka su tokiu teismų sprendimu ir nurodo argumentus, jo manymu, pagrindžiančius nepagrįstą teismų sprendimą neskirti prokurorui baudos.
51. Vienas iš [CPK 2](#) straipsnyje įtvirtintų civilinio proceso tikslų yra ginti asmenų, kurių materialiosios subjekcinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesus, taip pat kuo greičiau atkurti ginčo šalių teisinę taiką. Dėl to procesinės šalių teisės kiekvienu konkrečiu atveju turi būti įgyvendinamos nepažeidžiant proceso tikslų ir jomis naudojamosi pagal paskirtį.
52. Procesinėmis teisėmis naudotis sąžiningai reikalauja proceso koncentracijos ir ekonomiško principas, įtvirtintas [CPK 7](#) straipsnyje. Pagal šio straipsnio 2 dalies nuostatą, dalyvaujantys byloje asmenys privalo sąžiningai naudotis ir nepiktnaudžiauti jiems priklausančiomis procesinėmis teisėmis, rūpintis greitu bylos išnagrinėjimu. Toks reikalavimas taip pat įtvirtintas ir [CPK 42](#) straipsnyje, reglamentuojančiame šalių procesines teises.
53. Piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis pasekmės yra nustatytos [CPK 95](#) straipsnyje, pagal kurio 1 dalį dalyvaujantis byloje asmuo, kuris nesąžiningai pareiškė nepagrįstą ieškinį (apeliacinį ar kasacinį skundą, prašymą atnaujinti procesą, pateikė kitą procesinį dokumentą) arba

sąmoningai veikė prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą, gali būti teismo įpareigotas atlyginti kitam dalyvaujančiam byloje asmeniui šio patirtus nuostolius. Nustatęs piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis atvejus, teismas taip pat gali paskirti baudą ([CPK 95 straipsnio](#) 2 dalis). Pagal [CPK 463 straipsnio](#) 4 dalį asmuo, kuris padavė aiškiai nepagrįstą pareiškimą dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksniu tam tikroje srityje ar ribotai veiksnui tam tikroje srityje, teismo nutartimi gali būti nubaustas nuo penkiasdešimt iki šešių šimtų eurų bauda. Iš šio asmens taip pat priteisiamos bylinėjimosi išlaidos.

54. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis yra teisės pažeidimas, t. y. civilinio proceso teisės tiesiogiai draudžiamas elgesys, už kurį įtvirtinta galimybė taikyti teisinę atsakomybę. Ne kiekvienas pareigos sąžiningai naudotis procesinėmis teisėmis nesilaikymo atveju sąžiningai naudotis procesinėmis teisėmis nepaisymas laikytinas teisės pažeidimu, bet tam tikrais atvejais gali būti įvertintas kaip netinkamas subjektinės teisės įgyvendinimas. Piktnaudžiavimas procesine teise pasireiškia konkrečios subjektinės teisės įgyvendinimo sąlygų pažeidimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2013).
55. Kasacinis teismas taip pat yra nurodęs, kad pagal [CPK 95 straipsnio](#) nuostatas baudai dėl piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis paskirti būtinos sąlygos: šalies nesąžiningumas ir ieškinio (skundo) nepagrįstumas jį pateikiant teismui arba sąmoningas veikimas prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą. Įstatyme nustatytos teisės įgyvendinimas gali būti laikomas piktnaudžiavimu tik išimtiniais atvejais, kai tokia teise akivaizdžiai naudojama ne pagal jos paskirtį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-94/2010](#)).
56. Prokuroro teisė paduoti pareiškimą dėl asmens pripažinimo ribotai veiksnui tam tikroje srityje nustatyta [CPK 463 straipsnio](#) 1 dalies 4 punkte. Minėta, kad turi egzistuoti svarūs argumentai inicijuoti procesą dėl asmens veiksnumo apribojimo (nutarties 43 punktas).
57. Nagrinėjamos bylos atveju prokuroras, 2019 m. liepos 26 d. gavęs Šiaulių apygardos prokuratūros Šiaulių apylinkės prokuratūros prokuroro tarnybinį pranešimą, kuriuo buvo prašoma inicijuoti procesą A. Č. veiksnui nustatyti, kreipėsi į teismą dėl suinteresuoto asmens pripažinimo ribotai veiksnui tam tikrose srityse. Tokio sprendimo pagrindas buvo išteisinio tyrimo byloje atliktos ekspertizės išvados ir kiti tyrimo metu surinkti duomenys apie suinteresuoto asmens psichikos būklę ir veiksmus.
58. Teisėjų kolegijos vertinimu, pagal ikiteisminio tyrimo byloje surinktus duomenis pareiškėjas, kreipdamasis į teismą dėl suinteresuoto asmens pripažinimo ribotai veiksnui tam tikrose srityse, savo įgaliojimų neviršijo. Pareiškėjas, turėdamas ikiteisminio tyrimo byloje esančius duomenis, turėjo pagrindą nuspręsti, kad kreipimasis į teismą su prašymu dėl suinteresuoto asmens veiksnumo apribojimo yra būtinas tam, kad būtų apsaugoti suinteresuoto asmens turtiniai ir neturtiniai interesai tam tikrų civilinių teisių santykių srityse. Atkreiptinas dėmesys, kad šią bylą nuspręsta grąžinti apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo, taigi dar nėra priimtas galutinis sprendimas dėl šios bylos baigties, o tai reiškia, kad nėra įsiteisėjusių teismo sprendimų nustatyta, ar pareiškėjo įtarimas dėl suinteresuoto asmens riboto veiksnumo yra nepagrįstas. Minėta, kad ne kiekvienas kreipimasis į teismą su pareiškimu (ieškiniu) laikomas piktnaudžiavimu procesinėmis teisėmis. Net ir tuo atveju, jeigu apeliacinės instancijos teismas nustatytų, kad pareiškėjo prašymas pripažinti suinteresuotą asmenį ribotai veiksnui tam tikrose srityse yra atmestinas, svarbu tai, kad pagal ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis buvo realus pagrindas įtarti, jog suinteresuotas asmuo galimai turi tam tikrų psichikos ir elgesio sutrikimų, dėl kurių galimai iš dalies negali suprasti savo veiksmų tam tikrose srityse reikšmės ar jų valdyti ir dėl to būtina kreiptis į teismą tam, kad būtų galima apsaugoti suinteresuoto asmens interesus. Toks pareiškėjo įtarimas bylos nagrinėjimo metu gali ir nepasitvirtinti, tačiau yra svarbu tai, ar pareiškėjas, kreipdamasis į teismą, veikė sąžiningai ir tinkamai įgyvendino savo subjektinę teisę, t. y. nepiktnaudžiavo [CPK](#) įtvirtinta procesine teise.
59. Nagrinėjamu atveju teisėjų kolegija neturi pagrindo konstatuoti, kad teikdamas pareiškimą šioje byloje pareiškėjas piktnaudžiavo procesine teise – [CPK 463 straipsnio](#) 1 dalies 4 punkte įtvirtinta teise kreiptis į teismą dėl asmens pripažinimo ribotai veiksnui tam tikroje srityje, pareiškėjo nesąžiningumo faktas byloje nenustatytas (nutarties 55 punktas). Dėl nurodytų priežasčių teisėjų kolegija konstatuoja, kad bylą nagrinėję teismai pagrįstai netenkino suinteresuoto asmens prašymo skirti pareiškėjui baudą [CPK 463 straipsnio](#) 4 dalies pagrindu.

Dėl suinteresuoto asmens prašymo priimti atskiras nutartis

60. [CPK 299](#) straipsnyje nustatyta, kad jeigu teismas nagrinėdamas civilinę bylą padaro išvadą, kad asmenys pažeidė įstatymus ar kitas teisės normas, jis priima atskirą nutartį ir nusiunčia ją atitinkamoms institucijoms ar pareigūnams, informuodamas juos apie pažeidimus.
61. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad nurodyta proceso teisės norma ([CPK 299 straipsnis](#)) grindžiama tuo, kad teismas yra valstybės institucija, todėl privalo reaguoti į bet kokius teisės pažeidimus, nors tie pažeidimai ir neturėtų įtakos nagrinėjamai bylai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-415/2013](#)).
62. Byloje teismų nustatyta, kad prokuroras ir suinteresuotas asmuo A. Č. į nagrinėjamąją bylą pateikė medicininius dokumentus, kuriuose yra atitinkami ir tarpusavyje nesutampantys duomenys apie A. Č. psichinę būklę. Dėl šių duomenų tarpusavio neatitikimo suinteresuotas asmuo prašė teismo priimti atskiras nutartis dėl gydytojos L. Š. nepagrįstos išvados, informuojant apie tai Valstybinę akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybą prie Sveikatos apsaugos ministerijos, ir dėl socialinės darbuotojos A. L.-P. nepagrįstos išvados dėl asmens gebėjimo pasirūpinti savimi ir priimti kasdienes sprendimus, informuojant apie tai VšĮ Dainių piminės sveikatos priežiūros centro administraciją.
63. Į bylą pateiktame gydytojos L. Š. išduotame suinteresuoto asmens 2019 m. liepos 31 d. medicinos dokumentų išraše nurodyta, kad A. Č. kreipėsi nesiregistravęs pokalbio, jo metu buvo galima įtarti esant psichikos sutrikimą; kaip diagnozė nurodomas stebėjimas dėl įtariamo psichikos sutrikimo (kliesdinio sutrikimo F22), taip pat nurodoma, kad VšĮ Šiaulių centro poliklinikos Psichikos sveikatos centre jam psichikos sveikatos priežiūros paslaugos buvo teikiamos 1999, 2003, 2006, 2011 m., o šiuo metu paslaugos jam turėtų būti teikiamos Dainių PSC Psichikos sveikatos centre; VšĮ Šiaulių centro poliklinikos Psichikos sveikatos centre jam nebuvo atliekami psichologiniai testai ir tyrimai, nevertintas socialinis savarankiškumas. Bylos nagrinėjimo metu nenustatyta, kad gydytoja būtų pateikusi akivaizdžiai neteisingus, melagingus duomenis ar nepagrįstą išvadą dėl suinteresuoto asmens sveikatos, t. y. būtų netinkamai atlikusi savo profesines funkcijas, ir dėl to suinterasuotas asmuo būtų patyręs kokias nors neigiamas pasekmes. Atkreiptinas dėmesys, kad gydytojos abejonės suinteresuoto asmens sveikata iš dalies patvirtina ir šioje byloje atliktos ambulatorinės ekspertizės išvados (ekspertai taip pat išreiškė abejonės suinteresuoto asmens sveikata, nors ir nepateikė kategoriškos išvados). Gydytojos išvada (svarstymas) dėl suinteresuoto asmens sveikatos, nors ir susijusi su įrodinėjamu dalyku šioje byloje, bet vertintina kaip netiesioginis įrodymas, nes, kaip pažymėta nurodytame medicinos dokumentų išraše, ji nėra pagrįsta suinteresuoto asmens tyrimų rezultatais, gydytoja tik įvertino pokalbio metu stebėtą suinteresuoto asmens elgesį, mąstymą. Kasacinis teismas dėl tokio pobūdžio įrodymų reikšmės yra išaiškinęs, kad įrodymų sąsajumas reiškia įrodymų turinio loginį ryšį su konkrečios bylos įrodinėjimo dalyku, t. y. informacija (faktiniai duomenys), sudaranti įrodymų turinį, turi patvirtinti arba paneigti aplinkybes, kurios yra reikšmingos konkrečioje civilinėje byloje. Įrodymai gali būti susiję su įrodinėjimo dalyku tiesiogiai arba netiesiogiai. Tiesioginiai įrodymai yra susiję su įrodinėjamais faktais taip, kad leidžia daryti vienareikšmę išvadą apie tai, įrodinėjamas faktas egzistuoja ar ne. Netiesioginiai įrodymai tokios vienareikšmės išvados padaryti neleidžia (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-1-701/2016](#), 50 punktas). Be to, byloje nustatyta, kad, priešingai nei nurodo suinterasuotas asmuo, gydytojos išvada (įtarimas esant psichikos sutrikimui) nebuvo pagrindas pareiškėjui spręsti dėl poreikio kreiptis į teismą dėl suinteresuoto asmens veiksnumo apribojimo tam tikrose srityse. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad pareiškimas šioje byloje buvo pareiškštas įvertinus suinteresuoto asmens veiksmus pagal ikiteisminio tyrimo byloje surinktą medžiagą.

64. Į bylą pateikta socialinės darbuotojos A. L.-P. 2019 m. rugsėjo 6 d. išvada Nr. 38 dėl asmens gebėjimo pasirūpinti savimi ir priimti kasdienes sprendimus surašyta socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. gruodžio 10 d. įsakymu Nr. A1-742 patvirtinto Asmens gebėjimo pasirūpinti savimi ir priimti kasdienes sprendimus nustatymo tvarkos aprašo pagrindu. Šio aprašo IV skyriuje nustatyta tvarka socialinis darbuotojas turi įvertinti asmens, dėl kurio pripažinimo neveiksnio tam tikroje srityje ar ribotai veiksnio tam tikroje srityje kreipiamasi į savivaldybės administraciją su pareiškimu, gebėjimą pasirūpinti savimi ir priimti kasdienes sprendimus savarankiškai ar naudojantis pagalba. Kasaciniame skunde suinteresuotas asmuo nurodo, kad socialinė darbuotoja A. L.-P. pažeidė Apraše nustatytą vertinimo tvarką. Teisėjų kolegija nurodo, kad tokie faktai byloje teismų nenustatyti, o kasacinis teismas faktų byloje nenustato, bet vadovaujasi teismų byloje nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis ([CPK 353 straipsnio](#) 1 dalis). Byloje taip pat nenustatyta, kad socialinės darbuotojos pateiktoje išvadoje yra pateikti melagingi duomenys apie suinteresuotą asmenį. Socialinės darbuotojos išvada teikta vykdant teisės akte nustatytus reikalavimus ir vertintina kartu su kitais byloje esančiais įrodymais. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad įrodymų vertinimas turi būti grindžiamas įrodymų lygybės principu, laikantis nuostatos, kad visi įrodymai turi vienokią ar kitokią įrodomąją vertę ir kad nė vieno negalima nemotyvuotai atmesti ar laikyti svaresniu, išskyrus įstatyme nurodytas išimtis. Teismas suteikia didesnę įrodomąją galią tam įrodymui, kuris supponuoja didesnę vieno ar kito fakto buvimo ar nebuvimo tikimybę. Be to, vertindamas konkrečioje byloje surinktus faktinius duomenis, teismas privalo vadovautis ir teisingumo, protingumo, sąžiningumo kriterijais ([CPK 3 straipsnio](#) 7 dalis). Teismas turi įvertinti ne tik kiekvieno įrodymo įrodomąją reikšmę, bet ir įrodymų visetą, ir tik iš įrodymų visumos daryti išvadą apie tam tikrų įrodinėjimo dalykų konkrečioje byloje esančių faktų buvimą ar nebuvimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-200-219/2015](#)). Taigi socialinės darbuotojos išvada nėra lemianti teismo procesinį sprendimą šioje byloje, vertintina kartu su kitais byloje esančiais įrodymais ([CPK](#) 185 straipsnis).
65. Kadangi byloje nenustatyta, jog gydytoja L. Š. ir socialinė darbuotoja A. L.-P. būtų pažeidusios įstatymų ar kitų teisės aktų reikalavimus, todėl laikytina, kad byla nagrinėjusių teismų sprendimas netenkinti suinteresuoto asmens prašymo priimti atskirąsias nutartis dėl gydytojos L. Š. ir socialinės darbuotojos A. L.-P. veiksmų yra pagrįstas.
66. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismo nutarties dalis, kuria išspręsti suinteresuoto asmens apeliaciniame skunde kelti klausimai dėl nepagrįstai atmetų jo prašymų skirti prokurorui baudą dėl piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis ir priimti atskirąsias nutartis, yra pagrįsta (nutarties dalis dėl bylinėjimosi išlaidų, suinteresuoto asmens patirtų pirmosios instancijos teisme, paskirstymo kasacine tvarka neskusta, todėl nebuvo kasacinio nagrinėjimo dalykas), t. y. apeliacinės instancijos teismas tinkamai taikė šiuos klausimus reglamentuojančias teisės normas, todėl pagrindo priimti kitoki procesinį sprendimą dėl bylos dalies pagal suinteresuoto asmens apeliacinį skundą nenustatyta ([CPK 346 straipsnis](#), 359 straipsnio 1 dalies 1 punktas, 3 dalis).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

67. Kasaciniam teismui nusprendus, kad byla pagal pareiškėjo apeliacinį skundą grąžintina apeliacinės instancijos teismui apeliacine tvarka nagrinėti iš naujo, išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų kasaciniame teisme įteikimu, kitų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas paliktinas spręsti šiam teismui. Pastebėtina, kad pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 7 d. pažymą apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, šioje byloje kasaciniame teisme patirta 17,87 Eur tokio pobūdžio bylinėjimosi išlaidų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsniu,

nutaria:

Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 1 d. nutartį panaikinti ir perduoti Šiaulių apygardos teismui bylą pagal pareiškėjo Šiaulių apygardos prokuratūros prokuroro, ginančio viešąjį interesą, apeliacinį skundą apeliacine tvarka nagrinėti iš naujo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Danguolė Bublienė

Artūras Driukas

Gediminas Sagatys